

สถาปัตยกรรมวัดพม่า: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และการประกอบสร้าง ทางวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง*

Burmese Temple Architecture: History, Value and Cultural Assembly in Lampang Province

¹พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต (อายุมัน) และ พระมหาเกียรติ วรกิตติ (ฉัตรแก้ว)

¹Phramaha Bovornvit Ratanachoto (Aryumun) and

Phramaha Keerati Varakitti (Chatkeaw)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง

Lampang Buddhist Collage, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: bovnornvit55@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 2) เพื่อวิเคราะห์ ตีความ องค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง 3) เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกัน กลุ่มประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน (แบบสอบถาม) การวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยข้อมูลทางสถิติ ข้อมูลเชิงพรรณนา และแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1). จังหวัดลำปาง เป็นสถานที่ที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวัดที่สร้างโดยชาวพม่า-รามัญ และรูปแบบทางศิลปกรรม ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม การประดิษฐ์ตกแต่ง รวมไปถึงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปจะเป็นแบบพม่า ทั้งนี้เนื่องด้วยพม่ามีการติดต่อทางวัฒนธรรมศาสนากับประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ การเข้ามามีอิทธิพลของศิลปะพมานั้นมาจากสาเหตุของการติดต่อกันทางศาสนาทางหนึ่ง จากเหตุผลทางการเมืองทางหนึ่ง คนพม่าเมื่อเข้ามาตั้งหลักฐานอยู่ในเมืองลำปาง เมื่อมีฐานะดีจากการทำป่าไม้ จึงพยายามสร้างศาสนสถานขึ้น เพื่อเป็นพุทธบูชา อีกทั้งสร้างวัดเพื่ออุทิศให้ผี เจ้าป่าเจ้าเขา รุกขเทวดา ตลอดถึงบรรพบุรุษ 2). องค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง มักจะปรากฏในหลายมิติ ทั้งอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พม่าที่เข้ามาทำกิจการป่าไม้ในจังหวัดลำปาง ที่มีการสร้างวัดโดยผ่านความเชื่อ ได้แก่ สร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา สร้างเพื่ออุทิศให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สร้างเพื่ออุทิศให้เจ้าป่าเจ้าเขา ทั้งการวางผังและภูมิสถาปัตย์วัดของพม่า-รามัญ ในลำปางไม่ได้กำหนดส่วนของพื้นที่พระประธาน (พระพุทธรูป) หรือที่เรียกว่า พุทธาวาส และพื้นที่พระสงฆ์ หรือที่เรียกว่า เขตสังฆาวาส

*Received May 10, 2022; Revised August 8, 2022; Accepted August 11, 2022

อย่างเด่นชัดเหมือน การวางรูปแบบของวัดในภาคกลาง หรือรูปแบบวัดของล้านนา 3).การสร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปางของกลุ่มชาติพันธุ์พม่า-รามัญ ได้อาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วม หรือการประกอบสร้างแบบมีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มคนในพื้นที่เดิม กลุ่มชาติตะวันตก และผสานแนวคิดทั้งตะวันตกและตะวันออก รวมถึงกระบวนการทางพระพุทธศาสนาผ่านความเชื่อดั้งเดิมเป็นประการสำคัญ อีกประการหนึ่ง วัดพม่าในจังหวัดลำปาง ได้ถูกสร้างขึ้นโดยแนวคิดกระบวนการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การประกอบสร้างแบบจารีต 2) การประกอบสร้างแบบวิถีประชา 3) การประกอบสร้างด้วยกฎกติกาภายใต้กฎหมายเดียวกัน

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมวัดพม่า; ประวัติศาสตร์; การประกอบสร้างทางวัฒนธรรม; จังหวัดลำปาง

Abstract

The purpose of this research were 1) to study the history of Burmese temple in Lampang province, 2) to analyze and interpret the knowledge of Burmese temple in Lampang province and 3) to analyze the cultural construction of Burmese temple in Lampang province. This research is action research that used a mixed methods consist of qualitative and quantitative research. Data were collected by in-depth interview from 15 key informants and questionnaire survey with a sample of 100 participants.

The result indicated that Lampang is an important ancient historical province. There is a temple built by Burmese-Raman people which has architecture, decorations and the Buddha images in Burmese style. The influence of Burmese arts in Thailand comes from the religious cultural relationship and the political ties between Burma and Thailand since ancient times. Burmese people who get rich from doing forestry business in Lampang province try to build the religion place of temple for Buddhist worship and dedicated to ghosts, spirits and their ancestors. For example; Wat Sri Chum, Wat Chai Mongkhon (Wat Chong Kha), Wat Satsana Chot Ka Ram (Wat Pa Fang), Wat Mon Pu Yak, Wat Mon Cham Sin, Wat Sri Rong Muang, Wat Tha Ma-O, Wat Pa Ruak and Wat Chaiya Thung Lom.

Keywords: Burmese Temple Architecture; History; Cultural Construction; Lampang province

บทนำ

จังหวัดลำปางตั้งแต่อดีตมาเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม อดีตเคยเป็นเมืองที่เก่าแก่และรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นจังหวัดที่มีวัดที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบพม่า-รามัญ นับได้ว่าเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ในแต่ละวัดมีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมที่ต่างกันไป ในอดีตวัดที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบพม่า-รามัญ นับเป็นศูนย์รวมแห่งการศึกษาของพระสงฆ์ที่มาจากประเทศเมียนมาและพระสงฆ์ไทยที่เข้าไปศึกษาด้านภาษาบาลีและพระอภิธรรม แต่ในช่วงเวลาที่เปลี่ยนไปทำให้วัดเหล่านั้นได้ขาดหายไปในระบบของการศึกษาอาจมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดเช่นนั้น และภายหลังหลายวัดได้ปรับให้เข้ากับบริบทของค่านิยมสมัยใหม่ คือกระแสการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คนในสังคมปัจจุบันให้ความสนใจแม้กระทั่งชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในประเทศ

ความเจริญของนครลำปางก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนกระทั่งในช่วงยุคทองช่วงหนึ่ง (พ.ศ. 2425-2440) สมัยเจ้าหน่นนทชัยขลิบทองเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 9 นครลำปางมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในฐานะของศูนย์กลางการค้าไม้สักภาคเหนือ โดยมีที่ตั้งอยู่บริเวณถนนตลาดเก่า (กาดกองต้า) ซึ่งมีอาคารพาณิชย์ ร้านค้า บ้านพักอาศัยของคหบดีในสมัยนั้นโดยมากแล้วเป็นชาวพม่าที่เข้ามาทำธุรกิจค้าไม้และได้ตั้งชุมชนที่ท่ามะโอ ณ ตำบลเวียงเหนือ ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงได้สร้างวัดแบบศิลปะพม่าไว้หลายแห่งด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และความเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการปกครองติดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยทำให้จังหวัดลำปางมีแหล่งศิลปกรรมที่มีความสำคัญด้านศิลปวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และโบราณคดีของท้องถิ่นมากมาย ขณะเดียวกันได้สะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวพันกับอิทธิพลของศิลปะจากภายนอก อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า (Kruaraya, 2015)

ในจังหวัดลำปางมีวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบพม่ามากกว่า 40 แห่ง วัดพม่าเหล่านี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างมาก แต่ในอดีตกลับไม่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวหรือคนในจังหวัดมากนัก อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ภาพยนตร์สุริโยไท เลือกใช้วัดพม่าในจังหวัดลำปางเป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ เช่น วัดศรีชุม กระแสการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปางจึงกลับมาอีกครั้งพร้อมกับแนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และเมื่อไม่นานมานี้ ละครื่องรากลนคราก็เข้ามาถ่ายทำที่วัดศรีรองเมืองที่มีสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ก็ทำให้วัดศรีรองเมืองเป็นที่รู้จักในฐานะหนึ่งในวัดพม่าที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งในลำปาง Silapawattanatham, 2021) วัดที่มีศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบพม่าในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปางมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 9 วัด ซึ่งประกอบด้วยวัดศรีชุม วัดไชยมงคล วัดศาสนโชติการาม วัดจองคำ วัดม่อนสันฐาน วัดม่อนจำศีล วัดศรีรองเมือง วัดป่ารวกและวัดท่ามะโอ แต่วัดที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงในด้านความโดดเด่นของความใหญ่โตและความอลังการของสถาปัตยกรรมแบบพม่าคือวัดศรีชุม (Wongpolgan, 2009)

การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าผ่านร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ และร่องรอยเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเวลาต่อมา ประวัติศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในแง่ที่ว่า องค์ความรู้ของประวัติศาสตร์จะให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความเป็นมาของ สถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนวิเคราะห์พฤติกรรมผู้คนในอดีตที่มีความสัมพันธ์ต่อแหล่งท่องเที่ยวได้

อย่างเป็นเหตุเป็นผล ความรู้ทางประวัติศาสตร์ยังมีส่วนสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึก ต่อแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวจนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ศูนย์อำนาจของรัฐหรือ ประวัติศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นคุณค่าในวีรกรรมของผู้นำซึ่งเป็นแบบอย่างในการ สร้างคุณความดีเพื่อส่วนรวมผ่านร่องรอยหลักฐานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่า จะเป็น อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถานต่าง ๆ ขณะที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของพัฒนาการชุมชนย่อยในสังคมใหญ่ นั้นก็มีความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกในเชิงดังกล่าวไม่น้อย เนื่องจากสาระจะทำให้ชาวชุมชนท้องถิ่นรู้ที่มาของตนเองผ่านร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ ที่ต่อมาได้กลายเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ (Cultural Tourism, n.d.)

ปัจจุบันมีการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวขึ้นหลากหลาย ทั้งเส้นทางธรรมชาติ เส้นทางเชิงประวัติศาสตร์ และเส้นทางเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดลำปางนับเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันน่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะวัด อารามต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง ที่มีสถาปัตยกรรมแบบพม่า-รามัญ มากกว่าหลายสิบวัด สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อที่แฝงไปด้วยแนวคิดทางศาสนา จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะศึกษาถึงการวิเคราะห์ ตีความ ถอดองค์ความรู้ จากสถาปัตยกรรมวัดพม่า – รามัญในจังหวัดลำปาง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรมวัดพม่า – รามัญ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงสถานที่นั้น ๆ และได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัดพม่าได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวัดพม่าในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อวิเคราะห์ ตีความ องค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง
3. เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้ แบ่งได้ดังนี้

- 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (สัมภาษณ์เชิงลึก) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 15 รูป/คน ประกอบด้วย
 - 1.1 พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดพม่า จำนวน 9 รูป
 - 1.2 นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการสถาบันการศึกษา ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน
 - 1.3 ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน

2) ผู้ให้ข้อมูล (แบบสอบถาม) การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 รูป/คน ประกอบด้วย

2.1 พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน 50 รูป

2.2 ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน 50 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เกี่ยวกับเกี่ยวกับ “สถาปัตยกรรมวัดพม่า: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง” มุ่งเน้นการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดพม่านักวิชาการท้องถิ่นตลอดทั้งปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการสถาบันการศึกษา ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง จำนวน 15 รูป/คน

2) แบบสอบถาม (Questionnaires) เกี่ยวกับ “สถาปัตยกรรมวัดพม่า: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง” มุ่งเน้นสอบถามพระสงฆ์ และประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปางที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดพม่าในจังหวัดลำปาง จำนวน 100 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ได้สร้างเครื่องมือการวิจัย แบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณค่าของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมทีมวิจัย ได้มีการรวบรวมทีมวิจัย 2 ท่าน ได้แก่

1) พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร.

2) พระมหาภิรติ วรกิตต, ดร.

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลเอกสาร

การศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์โบราณล้านนา หนังสือ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมวัดพม่า ดังนี้

ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทั้งจารึกโบราณ อักษรล้านนา และอักษรเมียนมา และจารึกภาษาไทยเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่สำรวจวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ทั้ง 9 วัด

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ ศึกษา การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลของการวิจัยทั้งหมดเพื่อส่งเสริมในการศึกษาและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1) วิเคราะห์เชิงพรรณนาซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง การสอบถามเกี่ยวกับคุณค่าของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง

2) วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากกรณีหรือเหตุการณ์ที่มองเห็น เช่น คุณค่าของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง

3) วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากแบบสอบถามเกี่ยวกับ “สถาปัตยกรรมวัดพม่า : ประวัติศาสตร์ คุณค่า และการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ t-test จากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อหาความพึงพอใจและความน่าเชื่อถือของชุดความรู้

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ประวัติความเป็นมาวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง : ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัดลำปาง มีวัดที่สร้างโดยชาวพม่า-รามัญ หรือมีรูปแบบทางศิลปกรรม ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม การประดิษฐ์ตกแต่ง รวมไปถึงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปจะเป็นแบบพม่า และในอดีตแม้แต่พระภิกษุสงฆ์ ที่จำพรรษาอยู่ในวัดก็เป็นชาวพม่าที่ได้เดินทางเข้ามาอยู่ในไทย สำหรับเรื่องราวความเป็นมาของการสร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปาง นั้นเริ่มรู้จักการทำป่าไม้โดยเฉพาะไม้สักที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ทางภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในจังหวัดลำปาง (Wannasri, 2022)

ประเพณีการสร้างและบูรณะวัดพม่าจึงเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่นั้นมา โดยเฉพาะที่จังหวัดลำปางซึ่งเป็นแหล่งทำไม้สักที่สำคัญเมืองหนึ่งในล้านนามีวัดพม่าที่สวยงามวิจิตรอยู่มากมายหลายวัดล้วนสร้างขึ้นจากศรัทธาของชาวพม่าทั้งสิ้นวัดวาอารามที่สร้างขึ้นโดยอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมแบบพม่ามีอยู่มากมายหลายวัดในจังหวัดลำปาง และแต่ละวัดก็ล้วนมีความวิจิตรงดงาม ตระการตาหาที่ใดเปรียบเสมือนมิได้ จนถึงขนาดมีคำกล่าวว่หากจะชมวัดพม่าให้มาที่จังหวัดลำปาง (Pankaew, 2015) งานวิจัยนี้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 9 วัด ได้แก่ วัดศรีชุม วัดไชยมงคล (วัดจองคา) วัดศาสนโชติการาม (วัดป่าฝาง) วัดม่อนปู่ยักษ์ วัดม่อนจำศีล วัดศรีรองเมือง วัดท่ามะโอ วัดป่ารวก และวัดไชยาทุ่งล้อม

วัดศรีชุมสร้างขึ้นเมื่อราว 100 กว่าปี โดยคหบดีพ่อค้าไม้ชาวพม่า วัดไชยมงคล มีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า วัดจองคา ตั้งอยู่ที่ถนนสนามบิน ตำบลหัวเวียง ตามประวัติ เมื่อปี พ.ศ. 2420 คหบดีชาวพม่า วัดป่าฝาง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวัดศาสนโชติการาม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2435 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี โดย อู่ส่วยฮัตถ์ และแม่เฒ่าคำหวาน สุวรรณฮัตถ์ สองสามีภรรยา คหบดีชาวรามัญ วัดม่อนปู่ยักษ์ (ม่อนสัณฐาน) ตั้งอยู่บริเวณทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ ของตัวเมืองลำปาง ปัจจุบันซึ่งอยู่ทาง ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำวัง พื้นที่ตั้งวัด อยู่บนเนินเขาขนาดเล็ก ๆ ไม่สูงนัก วัดม่อนจำศีลหรือชื่อเดิมวัดเขาแก้ว จ.ลำปาง เป็นวัดป่านอกเมือง มีพระมหาป่าเมืองแปง ธุดงค์มาพบพระธาตุเจดีย์ จึงได้นำผู้คนที่เกิดศรัทธาเลื่อมใสช่วยกันบูรณะองค์พระเจดีย์ โดยทำการก่ออิฐถือปูนสร้างครอบหุ้มองค์เดิมไว้จนมีขนาดใหญ่ขึ้น เชื่อกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งบนแผ่นดินล้านนา เนื่องจากเป็นโบราณสถานและพุทธสถานที่เก่าแก่อายุมากกว่าพันปี พระมหาป่าเมืองแปง เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดม่อนจำศีลและท่านได้มรณภาพในปี พ.ศ. 2380 วัดศรีรองเมือง สร้างโดยพ่อเฒ่าจองตะกำอินตะ คหบดีชาวไทใหญ่ ที่เข้ามาทำไม้ในเมืองลำปาง ของบริษัท บอมเมย์เบอร์มา สร้างวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2447 วัดท่ามะโอ ตั้งอยู่เลขที่ 304 บ้านท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 4 ไร่ วัดป่ารวก สภาพโดยทั่วไปในอดีตเป็นป่าไม้ไผ่ (ไม้รวก) หมู่บ้านที่อยู่

ใกล้เคียงที่สุด คือหมู่บ้านหัวเวียงลักษณะเป็นหัวเมืองของเขตเทศบาลเมืองลำปาง วัดไชยาทุ่งล้อม ตั้งอยู่เลขที่ 316 บ้านจู้ดทุ่ง หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งแต่ วัดมีเนื้อที่ 2 ไร่

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ ตีความ องค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง พบว่า องค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง มักจะปรากฏในหลายมิติ ทั้ง อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พม่าที่เข้ามาทำกิจการป่าไม้ในจังหวัดลำปาง ที่มีการสร้างวัดโดยผ่านความเชื่อ ได้แก่ สร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา สร้างเพื่ออุทิศให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สร้างเพื่ออุทิศให้เจ้าป่าเจ้าเขา ทั้งการวางผังและภูมิสถาปัตยกรรมของพม่า-รามัญ ในลำปางไม่ได้กำหนดส่วนของพื้นที่พระประธาน (พระพุทธรูป) หรือที่เรียกว่า พุทธาวาส และพื้นที่พระสงฆ์ หรือที่เรียกว่า เขตสังฆาวาส อย่างเด่นชัดเหมือน การวางรูปแบบของวัดในภาคกลาง หรือรูปแบบวัดของล้านนา

วัดพม้ามักจะนิยมสร้างขึ้นในพื้นที่อันมีระดับความลาดชันของพื้นที่ที่แตกต่างกันไป ซึ่งปัจจัยทางพื้นที่ดังกล่าวที่มีความแตกต่างไปจากที่ราบลุ่มภาคกลางอย่างชัดเจนที่มีที่ราบกว้างขวางมากเพียงพอในการวางผังบริเวณ โดยเฉพาะการสร้างวัดบนเนินเขา ประกอบกับการรับวัฒนธรรมการวางผังและการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากเขมรซึ่งให้ความสัมพันธ์กับการออกแบบวางผังบริเวณของพื้นที่

อนึ่งการวางผังวัดพม่าที่ไม่มีการแบ่งเขต พุทธาวาสและสังฆาวาสนั้นจากการศึกษาพบว่า นิยมกันมาตั้งแต่สมัยพุกามจนกระทั่งถึงสมัยมณฑลเลย เหตุดังกล่าวจึงทำให้การวัดแบบอย่างพม่าจึงไม่มีการวางผังแยกเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสออกจากกันอย่างชัดเจนยกเว้นส่วนที่เป็นที่ตั้งของเจดีย์ซึ่งจะมีการสร้างกำแพงแก้วเตี้ยๆ ล้อมรอบ ดังแสดงให้เห็นในการสร้างอาคารที่ทำหน้าที่เป็นทั้งพระวิหารและที่จำพรรษาของพระสงฆ์ในอาคารหลังเดียวกันหากแต่มีการจำแนกฐานนุศักรัตน์ ของพื้นที่ที่แตกต่างกันผ่านการออกแบบ นอกจากนี้

อีกอย่าง ความสัมพันธ์ร่วมของชนชั้นสังคมเมืองกับสังคมชนบทมีความเกี่ยวเนื่องกัน ตลอดถึงความสามัคคีที่นำไปสู่เป้าหมายวิถีพุทธอันเป็นหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งจนนำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงานทางสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง

ภูมิสถาปัตยกรรมวัดของพม่า-รามัญ ในลำปาง จากการศึกษพบว่า มีการผสมกับแนวคิดเกี่ยวกับดวงดาวในคติจักรวาล ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบของโครงสร้างลวดลายและสัญลักษณ์ต่างๆ กล่าวคือ มีการวางช่องลวดลายตามฟ้าเพดาน ที่เด่นชัด คือ มีการทำเป็นรูปสัญลักษณ์ กระต่ายกับนกยูงติดตามมุนต่างๆ ในฟ้าเพดานนั้น ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดทางคติจักรวาลได้อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง : จากการศึกษพบว่า การสร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปางของกลุ่มชาติพันธุ์พม่า-รามัญ ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม หรือการประกอบสร้างแบบมีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มคนในพื้นที่เดิม กลุ่มชาติตะวันตก และผิวนานแนวคิดทั้งตะวันตกและตะวันออก รวมถึงกระบวนการทางพระพุทธศาสนาผ่านความเชื่อดั้งเดิมเป็นประการสำคัญ

อีกประการหนึ่ง วัดพม่าในจังหวัดลำปาง ได้ถูกสร้างขึ้นโดยแนวคิดกระบวนการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม ที่สำคัญ 1 ประการ ได้แก่

- 1) การประกอบสร้างแบบจารีต

2) การประกอบสร้างแบบวิถีประชา

3) การประกอบสร้างด้วยกฎกติกาภายใต้กฎหมายเดียวกัน

การศึกษาแนวคิดเรื่องการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยวิถีประชา (folkways) คือ การยอมรับหรือกระบวนการตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมที่มีต่อ กลุ่มชาติพันธุ์พม่า - รามัญ ในจังหวัดลำปาง จารีตประเพณี (mores) การกล่าวถึง วิธีการปฏิบัติระหว่างกลุ่มคนทั้งผู้ที่อาศัยอยู่เดิมหรือคนท้องถิ่น กับกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ภายหลัง และพระสงฆ์ที่อยู่ประจำในวัดพม่าจังหวัดลำปาง ที่มีวิถีการปฏิบัติทางจารีตประเพณี และวัฒนธรรมร่วมกัน กฎหมาย (laws) เป็นการกล่าวถึงสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์พม่า-รามัญ ที่อยู่ภายใต้ของกฎหมายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งการยอมรับในสังคมร่วมกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของสถาปัตยกรรมวัดพม่า ในจังหวัดลำปาง ไว้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การประกอบสร้างแบบจารีต

การปกครองสงฆ์ในวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ในอดีตพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดพม่า จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่จะเดินทางมาจากประเทศพม่า (เมียนมาร์) ซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากอุบาสก อุบาสิกา ที่เป็นโยมประจำวัดพม่า เป็นชาวพม่า (เมียนมาร์) ได้นิมนต์พระสงฆ์มาจากพม่าโดยตรง แต่กาลภายหลังเมื่อสังคมได้เปลี่ยนไป พระสงฆ์ที่อยู่พม่าจะเดินทางมาก็คะติดปัญหาในข้อกฎหมายหลายอย่าง ทำให้ไม่สามารถที่จะเดินทางมาได้โดยสะดวก ต่อมาวัดต่างๆ ที่เดิมมีแต่พระสงฆ์พม่า ก็รับพระสงฆ์ที่เป็นคนในพื้นที่เข้าอยู่จำพรรษา

ในปัจจุบันวัดพม่าที่มีพระสงฆ์ชาวพม่า (เมียนมาร์) เดินทางมาจำพรรษาประจำ จะมีวัดท่ามะโอ เพียงแห่งเดียวที่ยังหลงเหลืออยู่ เนื่องด้วยวัดท่ามะโอ เป็นที่ตั้งของสำนักศึกษาภาษาบาลีและพระอภิธรรม จำเป็นต้องอาศัยพระสงฆ์ที่มีความรู้ และเชี่ยวชาญในด้านภาษาบาลีและพระไตรปิฎก เพื่อมาเผยแผ่ อบรม สั่งสอน โดยส่วนใหญ่พระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านภาษาบาลีและพระไตรปิฎก จะเป็นพระสงฆ์ชาวพม่า (เมียนมาร์) นั่นเอง (Ven. Charun Kumarom, 2022) ในกรณีตัวอย่าง พระสงฆ์ที่มาเผยแผ่ธรรม ทั้งภาษาบาลี พระไตรปิฎก และวิปัสสนา เดิมจะนิมนต์มาจากประเทศพม่าโดยตรง เช่น หลวงพ่อภัททันตะ ธัมมานันทมหาเถระ แห่งวัดท่ามะโอ ในช่วง พ.ศ. 2500 ทางกรมการศาสนาของประเทศสาธารณรัฐสหภาพพม่าได้นิมนต์ท่านเป็นพระธรรมทูต เพื่อการเผยแผ่พระศาสนาเถรวาทในต่างประเทศท่านจึงได้ย้ายไปอยู่ที่กะบาเอ๋ ซึ่งเป็นวิทยาลัยสงฆ์เพื่อการเผยแผ่ (ธัมมทูตวิทยาลัย) ศึกษาภาษา อังกฤษ และภาษาญี่ปุ่น เพื่อจะไปเผยแผ่พระศาสนา ณ ประเทศญี่ปุ่น

การปฏิบัติบูชา วิถีปฏิบัติกรเข้าวัด การเข้าวัดของอุบาสก อุบาสิกา ที่มีต่อวัดพม่าในจังหวัดลำปาง แต่เดิมมีลักษณะคล้ายๆ กับวัดพื้นเมืองโดยทั่วไป แต่จะมีข้อแตกต่างบ้างสำหรับอุบาสก อุบาสิกา ที่เป็นโยมอุปถัมภ์วัด หรือต้นตระกูลที่สร้างวัด ที่ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาถึงปัจจุบัน

การเข้าวัดสมัยก่อนจะนิยมถอดรองเท้า เหมือนกับวัดในประเทศเมียนมาร์ แต่ปัจจุบันจะกำหนดไว้เป็นจุด หรือเขตพื้นที่ ๆ ควรถอดรองเท้า เท่านั้น (Ven. Pissanupol Suwannaropo (Rubtong), 2022) อุบาสก อุบาสิกาทั่วไปเมื่อเข้ามาในวัดแล้วจะนิยมขึ้นไปบนวิหารเพื่อกราบสักการะพระพุทธรูปมาก่อน แล้วจะไปกราบสักการะพระธาตุเจดีย์ ในส่วนอุบาสก อุบาสิกาที่เป็นต้นตระกูลหรือเครือญาติที่ได้สร้างวัด จะนิยม

ขึ้นไปบนวิหาร กราบสักการะพระพุทธรูปแล้วถวายของ เช่น ภัตตาหาร แก้วพระสงฆ์ ก่อน แล้วไปสักการะพระธาตุเจดีย์ จากนั้นจะไปกราบไหว้กู่อัฐิบรรพบุรุษ ที่นิยมสร้างไว้ในวัดนั้นๆ เช่น วัดไชยมงคล วัดป่าฝาง เป็นต้น

ในการปฏิบัติบูชา หรือวิธีปฏิบัติการเข้าวัด ของวัดพม่าในจังหวัดลำปางแต่ละแห่งอาจจะมีการกำหนดข้อควรปฏิบัติที่ต่างกันบ้างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ที่สำคัญ เช่น วัดศรีชุม ในสถานที่วัดมีทั้งเจดีย์ วิหาร และอุโบสถ แต่หลังจากเกิดเหตุอัคคีภัยทำให้วิหารได้รับความเสียหาย ปัจจุบัน ถาวรวัตถุที่เหลือเป็นจุดเด่นของวัดที่ทุกคนเข้ามาแล้วจะต้องแวะเข้าไปสักการะ ได้แก่ อุโบสถ ซึ่งเป็นอุโบสถที่สร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมที่มีศิลปกรรมที่สวยงาม รูปแบบทรงปราสาทที่ต่างจากวัดอื่นๆ ใน ๙ วัด อีกทั้ง ยังมีวัดอื่นๆ ทั้ง ๙ วัดนี้ที่มีจุดเด่นที่ต่างกันได้แก่ วัดศรีรองเมือง มีวิหารเป็นศูนย์กลางวัดที่มีความโดดเด่นที่ทุกคนได้เข้าไปแล้วต้องแวะสักการะ วัดไชยมงคล (จองคา) มีวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ลักษณะจำลองมาจากพระมหาหมัมนี หรือ มะฮาเมียมนี เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของประเทศพม่า ที่มีการอัญเชิญมาจากประเทศพม่า ในอดีต วัดม่อนจำศีลเมืองคเจดีย์ที่โดดเด่น เพราะตั้งอยู่บนม่อนดอยใกล้ตัวเมืองลำปาง วัดม่อนปู่ยักษ์ มีพระพุทธรูปในวิหารที่สวยงามยิ่ง วัดศาสนโชติการาม (วัดป่าฝาง) มีพระพุทธรูปปางเสวยโอสถ ประดิษฐานในอุโบสถ คนพื้นถิ่นมีความเชื่อว่าหากได้มาวัดป่าฝางจักต้องแวะสักการะพระพุทธรูปเพื่ออธิษฐานขอพรเกี่ยวกับให้หายจากโรคภัย

สังฆกรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ในส่วนของการทำสังฆกรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ในอดีตจะใช้รูปแบบพระสงฆ์ชาวพม่า (เมียนมาร์) แต่ปัจจุบันแต่ละวัดไม่มีพระสงฆ์ชาวพม่า (เมียนมาร์) แต่ละวัดยึดหลักการตามพระสงฆ์ไทยเป็นสำคัญ (พระอธิการจรัญ กุมาโร 2565) การทำสังฆกรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปางที่พระสงฆ์แต่ละวัดทำร่วมกัน คือ การลงอุโบสถ ในช่วงเช้าพรรษาที่ทุกวัดที่เป็นวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ทำร่วมกันยกเว้น วัดไชยาทุ่งล้อม ซึ่งอยู่ต่างอำเภอ การทำสังฆกรรมลงอุโบสถของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง จะเวียนกันเป็นเจ้าภาพ โดยเริ่มต้นที่วัดไชยมงคล (จองคา) เป็นวัดแรก จากนั้นเป็นวัดศาสนโชติการาม (วัดป่าฝาง) วัดศรีชุม วัดศรีรองเมือง วัดท่ามะโอ วัดม่อนปู่ยักษ์ และวัดม่อนจำศีลตามลำดับ การลงอุโบสถของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ในวันงานจะมีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์ โดยมีพระสงฆ์ชาวพม่า (เมียนมาร์) เป็นผู้นำสวดเป็นทำนองแบบพม่า (เมียนมาร์) และมีการถวายดอกไม้ หรือตักบาตรดอกไม้ขณะพระสงฆ์เดินไปในอุโบสถ หลังจากเสร็จพิธีกรรมแล้วพระสงฆ์จำนำดอกไม้้นั้นมามอบให้กับศรัทธา อุบาสก อุบาสิกา ที่มาร่วมงานได้นำไปบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อไป

นอกจากนี้แล้วในอดีตวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ยังเป็นสถานที่ทำสังฆกรรมที่เรียกว่า เข้าปริวาสกรรมของพระสงฆ์ ดังปรากฏจากบันทึกของวัดไชยมงคล (จองคา) ว่า ในอดีตพระสงฆ์จากวัดต่างๆ ไม่เฉพาะวัดพม่าเท่านั้น พวกเขามาเข้าปริวาสกรรมร่วมกันที่วัดไชยมงคล โดยอดีตมีพระเถระผู้ใหญ่ทั้งพระสงฆ์ชาวพม่าและพระสงฆ์ชาวไทยเข้าร่วม

2. การประกอบสร้างแบบวิถีประชา

สิทธิของตระกูลของผู้สร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ตระกูลของผู้สร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปางจากอดีตถึงปัจจุบัน จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พบว่า วัดพม่าในจังหวัดลำปาง แต่เดิมทุกวัดจะมีโยมอุปถัมภ์ ซึ่ง

เป็นผู้ที่เป็นเครือญาติของต้นตระกูลที่ได้สร้างวัดนั้นๆ ขึ้นมา จะมีการมอบต่อให้ทายาทคอยดูแลอุปถัมภ์สืบต่อกันเป็นรุ่นๆ

ปัจจุบันวัดวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ที่มีโยมอุปถัมภ์ที่ยังคอยดูแลวัด ปรากฏมี 2 วัด ได้แก่ วัดป่าฝาง และวัดไชยมงคล โดยวัดเฉพาะวัดป่าฝางจะใช้หลักการบริหาร คือ “โยมบริหารวัด พระบริหารธรรม” กล่าวคือ โยมบริหารวัด หมายถึง การบูรณะปฏิสังขรณ์ ในส่วนของค่าใช้จ่ายโยมจะเป็นผู้ดูแลหลัก ส่วนพระบริหารธรรม หมายถึง พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัด จะมีหน้าที่ศึกษาพระธรรมวินัย อบรม เผยแผ่ธรรมเป็นสำคัญ

จากการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับผู้สร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปาง พบว่า แต่ละวัดถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มตระกูลชาวพม่า-รามัญ ที่เข้ามามีบทบาทในการทำไม้สักพื้นที่จังหวัดลำปาง ซึ่งภายหลังตระกูลเหล่านั้นโดยการนำของต้นตระกูล ที่ได้ทำกิจการกับรัฐบาลอังกฤษ ภายหลังคนเหล่านั้นได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ควบคุมในการทำไม้ หรือ Headman เช่น หม่องส่วยอัคร์ก็เช่นกัน เขาเกิดในครอบครัวชนชั้นสูงและเคยเป็นถึงผู้ว่าการรัฐมะละแหม่ง ทว่ายุคที่พม่าตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษและความต้องการไม้สักชั้นดีอันลือเลื่องจากเมืองไทยมีเพิ่มมากขึ้นในตลาดยุโรป จึงถูกส่งให้เข้ามาควบคุมกิจการป่าไม้ในตำแหน่งเฮดแมนคนแรกของบอมเบย์เบอร์มา (Bombay Burma Trading Corporation, Ltd.) บริษัทสัมปทานป่าไม้รายใหญ่ของอังกฤษ

หม่องส่วยอัคร์ข้ามพรมแดนมาโดยได้รับพระบรมราชานุญาตจากรัชกาลที่ 5 ก่อนลงหลักปักฐานบริเวณชุมชนท่ามะโอ ศูนย์กลางการค้าไม้สักริมแม่น้ำวังที่มีชาวปะโอเป็นเรี่ยวแรงสำคัญ และหลังจากทุ่มเททำงานอย่างหนักกว่า 22 ปี หน้าที่นี้ก็ถูกส่งต่อให้กับหม่องไยซิน บุตรชายคนโตของครอบครัว

นอกจากกิจการป่าไม้ หม่องไยซินยังขยับขยายสู่ธุรกิจโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ร่วมหุ้นกับชาวเชียงใหม่เปิดโรงงานไฟฟ้าพลังดีเซล ซึ่งอดีตตั้งอยู่ใกล้กับสะพานแขวนทำน้ำสิ่งห้วย (สะพานออเรนจ์) ลำปาง สัมปทานทำรางรถไฟสถานีหัวลำโพง ตลอดจนบริจาคสร้างอาคารเรียนหลังแรกให้กับโรงเรียนลำปางกัลยาณี โรงเรียนรัฐบาลหญิงแห่งแรกประจำจังหวัดลำปาง

ส่วนวัดประจำตระกูลสุวรรณอัคร์แห่งแรกนั้นคือวัดศาสนโชติการาม (ป่าฝาง) ที่สร้างโดยหม่องส่วยอัคร์ ภายในบริเวณมีจุดน่าสนใจอย่างพระอุโบสถเครื่องไม้แบบพม่าประดับลวดลายเครือเถาปูนปั้นวิจิตรบรรจง รวมถึงอนุสรณ์สถานที่ทางรัฐบาลอังกฤษให้เกียรติจัดสร้างขึ้นเพื่อแสดงความระลึกถึงเฮดแมนคนสำคัญที่รับราชการด้วยความจงรักภักดี

กิจการป่าไม้ได้รับความเสียหายอย่างหนักจากผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อยานพาหนะเครื่องจักร และสัตว์ลากจูง ถูกนำไปใช้ในสงครามจนหมดสิ้น เศรษฐกิจตกต่ำ และการสัมปทานป่าไม้ของบริษัทต่างชาติไม่ได้รับการต่อสัญญา ช่วงนี้จึงเป็นช่วงเวลาที่ยอดขายหม่องไยซินลดบทบาทจากสำนักงานบ้านพัก บาร์ฝรั่ง สุโถงเก็บวัสดุก่อสร้างภายใต้การดูแลรักษาของทายาทรุ่นที่ 4 สืบมา

3. การประกอบสร้างด้วยกฎกติกาภายใต้กฎหมายเดียวกัน

ในการสร้างวัดของกลุ่มชนชาติพันธุ์พม่า ในจังหวัดลำปางนั้น จากการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างต่างๆ ได้ยึดตามกฎกติกาภายใต้กฎหมายของสยาม หรือประเทศไทย เป็นสำคัญ ทั้งขั้นตอนการขออนุญาตในการจัดสร้าง ดังปรากฏในประวัติการสร้างวัดทั้ง 9 แห่ง มีการใช้กฎเกณฑ์เดียวกัน และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของชุมชน

ในบริบทของพระสงฆ์ชาวพม่าดูเหมือนจะต่างจากพระสงฆ์ไทยอยู่บ้าง ทั้งการมีสิทธิในกระบวนการทางบ้านเมือง กล่าวคือ “ความสัมพันธ์ของสงฆ์ในมิติการเมืองของพม่า” (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, พ.ศ. 2558) รัฐกับสงฆ์ ซึ่งมีรัฐที่เป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เดิม หมายถึงพระมหากษัตริย์กับพระสงฆ์ รัฐในยุคอาณานิคมก็หมายถึงอังกฤษที่เป็นผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ที่วุ่นวายได้ 2 ลักษณะ คือ

1. สงฆ์มีบทบาทสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐ เห็นได้ชัดในสมัยรัฐจาริต หรือรัฐโบราณ ที่อำนาจจะจำกัดอยู่ที่เมืองหลวง เบเนดิก แอนเดอร์สัน เปรียบเทียบว่าเหมือนแสงเทียน ส่วนที่ใกล้เทียนก็จะสว่างมาก ส่วนที่อยู่ห่างออกไปก็จะสว่างน้อยลงจนมืด ส่วนที่สลับหรือมืดหมายถึงดินแดนที่อำนาจรัฐมีน้อยหรือไม่มีเลยที่ตรงนี้แหละที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทอย่างมาก บทบาทคือการควบคุมทางสังคม (social control) โดยการควบคุมความประพฤติ หรือจริยธรรมของประชาชน ตลอดจนให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย รวมถึงการจ่ายส่วยหรือภาษี เมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมือง สงฆ์จะทำหน้าที่เป็นทูตสันถวไมตรี ย้อนไปเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 12 สงฆ์ช่วยแก้ไขความขัดแย้งระหว่างพม่ากับศรีลังกา

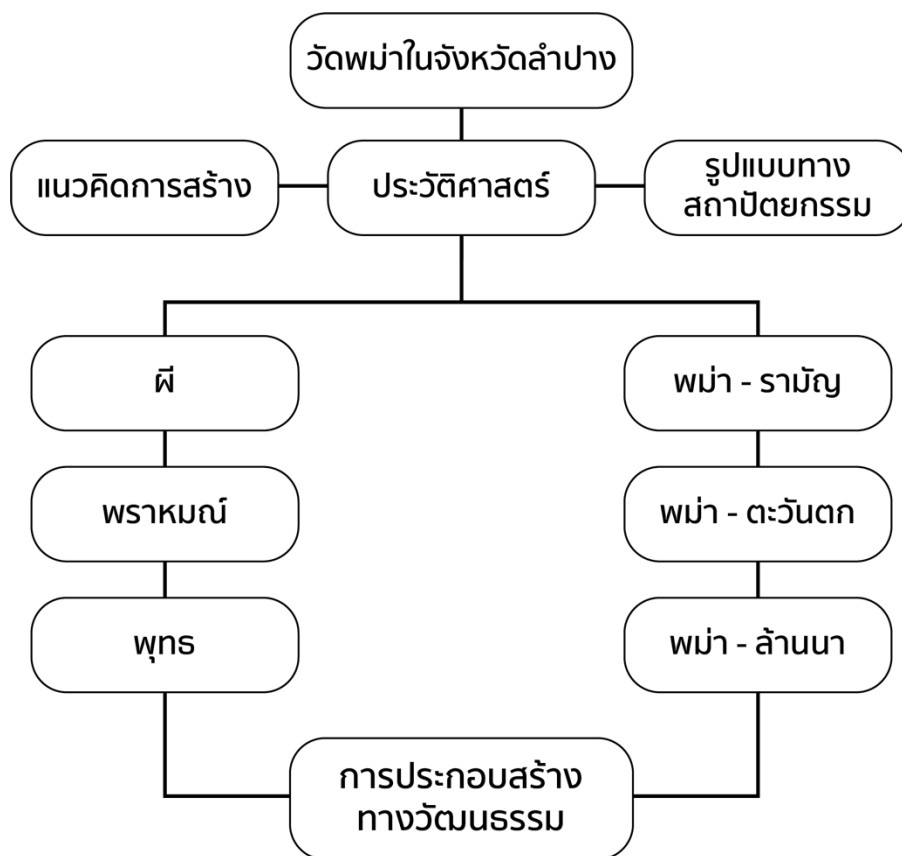
จะเห็นได้ว่าสงฆ์ในพม่าสนับสนุนและสัมพันธ์กับการเมืองมาตลอด แม้กรณีของไทยหรือของเชียงใหม่ ผู้ปกครองได้อาศัยสถานะความเป็นสงฆ์ เพื่อเข้าไปจัดการปัญหาทางการเมือง เช่น การผนวชของพระเจ้าลิไท ก็เพื่อขอเมืองพิษณุโลกคืนจากพระเจ้ารามธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) หรือการบวชของพระบรมไตรโลกนาถก็เพื่อขอเมืองเซียงคืนจากพระเจ้าติโลกราช บทบาทสงฆ์นี้สำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้าง

2. อีกมิติหนึ่ง สงฆ์ถูกมองว่าเข้าไปแทรกแซงอำนาจรัฐในยุครัฐจาริต สงฆ์เข้าไปเป็นปากเสียงให้แก่ประชาชน เช่น รัฐเก็บภาษีในฤดูที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล สงฆ์ก็เข้าไปต่อรองกับรัฐเพื่อให้ลดหย่อนผ่อนผันภาษี หรือกรณีนักโทษประหาร สงฆ์ก็เข้าไปแทรกแซงเพื่อขอเว้นโทษตาย นักโทษที่รอดตายเหล่านี้ต้องมาเป็นข้าพระ พม่าเรียกว่า “พญาจอง” แม้พวกกบฏหรือเชลยศึก สงฆ์ก็เข้าไปช่วยเหลือด้วยเหมือนกัน

ทั้งนี้แล้วเมื่อพระสงฆ์ชาวพม่า บางรูปได้เข้ามาเผยแผ่ธรรมและประจำในประเทศไทยแล้วย่อมปฏิบัติตาม พรบ.คณะสงฆ์ไทย อีกทั้งพระสงฆ์ชาวพม่ายังได้ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับภาษาบาลี พระไตรปิฎก รวมทั้งการปฏิบัติวิปัสสนาอีกด้วย ดังเช่น วัดท่ามะโอ ที่มีพระสงฆ์ชาวพม่าเดินทางมาอย่างไม่ขาดสาย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และยังได้รับการสนับสนุนอุปถัมภ์จากประชาชนในเขตพื้นที่ใกล้เคียงมา

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ จากการศึกษา “สถาปัตยกรรมวัดพม่า : ประวัติศาสตร์ คุณค่า และการประกอบสร้าง ทางวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง” เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาประวัติความเป็นมาวัดพม่าในจังหวัดลำปาง ในมิติทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม โดยมีรายละเอียดดัง แผนภาพต่อไปนี้

รูปภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงองค์ความรู้จากการวิจัย

จากรูปภาพแผนภูมิข้างต้น จะเห็นว่า วัดพม่าในจังหวัดลำปางมีการสร้างขึ้นมาโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ทั้งประวัติศาสตร์ นำมาสู่แนวคิดการสร้างวัด และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม จึงก่อเกิดเป็นการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พม่ามีการติดต่อทางวัฒนธรรมศาสนากับประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ การเข้ามามีอิทธิพลของศิลปะพมานั้นมาจากสาเหตุของการติดต่อกันทางศาสนาทางหนึ่ง จากเหตุผลทางการเมืองทางหนึ่ง นอกจากศาสนสถานแล้ว สถาปัตยกรรมพม่า เช่น สิ่งก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย อันได้แก่ ปราสาทราชมนเฑียร พระราชวัง หรือที่พักอาศัยของชนชั้นสูงในราชสำนัก ปราสาทอันเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมในราชสำนักของพมานั้น เป็นอาคารที่ก่อสร้างด้วยไม้ (Department of Religious Affairs, Ministry of Education, 1989)

ชาวพม่าเดินทางเข้ามาทำไม้ในเมืองไทยกันมากขึ้น การทำไม้ในสมัยนั้นนอกจากจะสร้างเงินทองให้กับแผ่นดินมากมายแล้วยัง สร้างความร่ำรวยให้ชาวอังกฤษและพม่าที่เข้ามาทำไม้ด้วย เศรษฐีชาวพม่าเหล่านั้นส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา จึงมีศรัทธาแรงกล้าในเรื่องการสร้างบุญกุศล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสร้างวัดเพื่อถวายในพุทธศาสนาพวกเขาก็ถือว่าได้บุญกุศลแรงกล้า ผนวกกับความเชื่อเรื่องผีसानางไม้ที่สถิตย์อยู่ตามต้นไม้ใหญ่ในป่า ซึ่งพวกเขาได้เข้าไปตัดโค่นทำลายลงทุกวันจึงทำให้บรรดาพ่อค้าชาวพม่าเหล่านั้นประสงค์จะสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการไถ่บาป

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ลวดลายสถาปัตยกรรมพม่า ศิลปกรรมแบบพม่านั้นมีรูปแบบเฉพาะตัวคือ โบสถ์ วิหาร นิยมสร้างตัวอาคารให้มีมุขยื่นออกมา 4 ด้าน หลังคาสร้างเป็นชั้น ๆ สถาปัตยกรรมแบบพม่าแต่เดิมนั้นมักสร้างด้วยอิฐและหิน ภายหลังพุทธศตวรรษที่ 20 ลงมา พม่าเริ่มใช้ไม้ในการก่อสร้าง จึงทำให้เกิดศิลปะขึ้นใหม่ขึ้นนอกจากนี้พม่ายังนิยมตกแต่งอาคารให้วิจิตรพิสดารด้วยลวดลายจำหลักไม้ลงรักปิดทอง อีกทั้ง โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมวัดพม่าในจังหวัดลำปางยังได้มีการผสมผสานในรูปแบบศิลปะหลายอย่างเข้าด้วยกัน ได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกโดยส่วนใหญ่จะเป็นตัวโครงสร้างของอาคารมีช่องไฟ ลายดอกกุหลาบแบบตะวันตก เสาอาคารแบบตะวันตก และศิลปะแบบล้านนารวมถึงศิลปะแบบไทยร่วมสมัยเป็นต้น (นางกิริยา ชยะกุล สิทธิวัจ 2565)

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า มีการหลอมรวมระหว่างแนวคิดความเชื่อต่างๆ แบบผสมผสาน ทั้งแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เชื่อมโยงความเชื่อ เกี่ยวกับผี (วิญญาณบรรพบุรุษ, เจ้าป่าเจ้าเขา, รุกขเทวดา, นางไม้) เกิดกระบวนการถ่ายทอดทางแนวคิดออกมาเป็นรูปเชิงสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรมพม่า-รามัญ รูปแบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและศิลปะแบบโครเนียล อีกทั้งผสมผสานแนวคิดเชิงคตินิยมวทยาแบบล้านนาเข้าด้วยกัน ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในบริบทของทฤษฎีประกอบสร้าง (constructivism) ทั้ง วิถีประชา (folkways) ข้อตกลงและการยอมรับของคนในท้องถิ่นที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ภายใต้จารีตประเพณี (mores) ที่เกิดจากการยอมรับผ่านแนวคิดต่างๆ ทั้งพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นได้อย่างลงตัวและเกิดสันติภาพในสังคมภายใต้กฎหมาย (laws) ข้อกำหนดวิธีแห่งการปฏิบัติในสังคมได้อย่างสมบูรณ์

สรุป

วัดพม่าในจังหวัดลำปางมีการสร้างขึ้นมาโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ แนวคิดการประกอบสร้างอย่างมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม ที่ผสมผสานเข้าด้วยกัน ได้แก่ การประกอบสร้างแบบจารีต นำไปสู่การประกอบสร้างแบบวิถีประชา และการประกอบสร้างภายใต้กฎหมายเดียวกัน ได้หล่อหลอมเข้าด้วยกันจึงนำมาสู่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างพม่า-รามัญ โครเนียล และล้านนา ทั้งหมดนี้นำไปสู่กระบวนการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมได้อย่างลงตัวและทรงคุณค่ายิ่ง และสามารถแบ่งรายละเอียดที่อยู่ในแนวคิดทั้ง 3 ออกเป็น 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.การผสมผสานศิลปะในสถาปัตยกรรมวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 2.บทบาทประเทศอาณานิคมในการสร้างวัดพม่า 3.การปกครองสงฆ์ในวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 4.การปฏิบัติบูชา วิถีปฏิบัติการเข้าวัด 5.สิทธิของตระกูลของผู้สร้างวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 6.สังฆกรรมของวัดพม่าในจังหวัดลำปาง 7.แนวคิด ความเชื่อ ในการสร้างวัดของกลุ่มคหบดีพม่า – รามัญ นับตั้งแต่

การเข้ามาของชาติตะวันตก โดยวัตถุประสงค์หลักคือการล่าอาณานิคมและสัมปทานป่าไม้ ทั้งยังนำกลุ่มคนในอาณานิคมเข้ามาร่วมในการทำไม้ เป็นผลทำให้กลุ่มคนหิขิตชาวพม่า-รามัญ ที่มีจิตเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและยังมีความเชื่อดั้งเดิมคือ ผี ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ได้คิดปรึกษากันในแนวทางที่จะแสวงหาที่พึ่งทางใจและตอบแทนคุณบุพการีชน จึงได้มีการสร้างวัดขึ้นมาแล้วอุทิศถวายแด่พระพุทธศาสนาเพื่อเป็นพุทธบูชาและยังได้อุทิศให้กับเจ้าป่าเจ้าเขาที่ตนเองได้พากันตัดไม้ไปเยอะ ทั้งนี้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมในการสร้างวัดของชาวพม่า-รามัญนั้นจากการศึกษา พบว่า ในแต่ละวัดจะมีลักษณะของสถาปัตยกรรมที่คล้าย ๆ กัน กล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคเชิงช่าง แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบสถาปัตยกรรมพม่า-รามัญ 2. รูปแบบสถาปัตยกรรมพม่า-ล้านนา 3. รูปแบบสถาปัตยกรรมพม่า-ตะวันตก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาเรียนรู้ถึงความเป็นมาท้องถิ่น โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น ควรจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ในกลุ่ม นักเรียน หรือเยาวชน ตามสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานให้เด็ก เยาวชนได้มีความรู้และเห็นในคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาถึงคัมภีร์ที่จารึกโดยอักษรพม่า ที่ปรากฏตามวัดพม่าในจังหวัดลำปางเพื่อถอดองค์ความรู้จากคัมภีร์เหล่านั้นนำมาถ่ายทอดสู่สถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่าง สถาปัตยกรรมพม่า-รามัญ-ไทยใหญ่-ล้านนา-ไทยสมัยใหม่ เพื่อเป็นการถอดองค์ความรู้มาเป็นบทเรียน

References

- Kruaraya, T. (2015). Burmese-Tai Yai Temple in Nakorn Lampang. *The Journal of the Center for the Promotion of Arts and Culture, CMU*, 17(1), 24-39.
- Silapawattanatham. (2021). "Man Krong Mueang" Visiting Burmese Architecture in Nakorn Lampang. Retrieved April 29, 2021, from <https://www.silpa-mag.com>
- Wongpolgan, J. (2009). Buddhist Monasteries with Burmese Art in Lampang Province and Cultural Tourism. *Area Based Development Research Journal*, 5(3), 23-35.
- Cultural tourism. (n.d.). Retrieved April 29, 2021, from https://hmong.in.th/wiki/Cultural_tourism.
- Wannasri, B. (2022). *Interview*. January, 20.

- Pankaew, K. (2015). A Study of Bio-Diversity in Art and Culture of Ethnic Groups from Communities Situated Around the Periphery of the Burmese Art Temples in Muang District of Lampang Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 8(2), 98-109.
- Department of Religious Affairs, Ministry of Education. (1989). *History of Temples Throughout the kingdom No.8*. Bangkok: Department of Religious Affairs Press.
- Siripan, A. (2021). *The President of the Cultural Council, Mueang Lampang District*. Interview. January, 20.
- Sitthiwang, K. C. (2022). *Knowledge: Burmese Building Decoration Pattern in Lanna Thai*, Retrieved January 9, 2022, from <https://www.finearts.go.th/promotion/view/7836-องค์ความรู้---ลวดลายประดับอาคารพม่าในล้านนาไทย>
- Ven. Charun Kumarom. (2022). Abbot of Tamao. *Interveiw*, January 14.
- Ven. Pissanupol Suwannaropo (Rubtong). (2022). Abbot of Sasanachotikaram. *Interveiw*, January 12.